

Lausunto Kemijoen vesienhoitosuunnitelmasta 2022-2027

147/11.03.03/2021

RakYmplk 21.04.2021 § 66

Nyt on vireillä jälleen uusi, tällä kertaa kolmas, vesienhoidon suunnittelukausi aikavälille 2022-2027 ja aikaa on kulunut edellisestä, nyt voimassa olevasta, suunnittelukaudesta lakisääteinen 6 vuotta. Edellisen kerran valtioneuvosto päätti vesienhoitosuunnitelmista 3.12.2014. Nyt vireillä oleva suunnitelma on tarkoitus hyväksyttävä valtioneuvostossa joulukuussa 2021.

Kittilän kunnan ympäristösuojeluviranomainen on valittanut edellisen suunnittelukauden vesienhoitosuunnitelmasta Korkeimpaan hallinto-oikeuteen vuonna 2015 ja KHO antoi asiassa hylkäävän päätöksen asiassa 31.3.2017 (1484/2017). KHO:n päätöstä on käytetty tukena komissiolle asiassa tehdyissä valituksissa.

Vesien hoitosuunnitelmien tavoite on saada vesimuodostelmat hyvään ekologiseen tilaan vuoteen 2015 mennessä. Suomi on hakenut jatkoaikaa tavoitteen saavuttamiseen. Tässä suunnitelmassa on jälleen tarkoitus siirtää vesien hyvän tilan saavuttamista tulevaisuuteen.

Vesienhoitosuunnitelma Kemijoen vesienhoitoalueelle on ollut lausunnolla puoli vuotta ja lausuntojen jälkeen suunnitelmaa on tarkoitus viimeistellä ja viedä se hyväksyttäväksi Valtioneuvostoon. Päätöksestä on mahdollista hakea muutosta valittamalla KHO:een.

Vesienhoitosuunnitelmassa on edelleen jätetty huomiotta metsätalouden vesiä pilaava vaikutus ja vesimuodostelmien rajausta direktiivin mukaisesti. Lisäksi Kemijoen patoaltaat on virheellisesti luokiteltu tyydyttävään tilaan vaikka ne hydrologis-morfologisen tarkastelun perusteella ovatkin huonossa tilassa ja vaativat toimia kalojen kulun ja lisääntymisen varmistamiseksi.

Vs.Ympäristösihteeri:

Ympäristönsuojeluviranomainen antaa asiassa liitteenä olevan lausunnon:

Yleisesti huomautamme, ettei vesien hoitosuunnitelma noudata direktiivin vesipolitiikan puitteiden mukaisesti velvoitetta. Lausumme myös SYKE:n laatimasta luokitteluohjeesta (37/2017 Aroviita, Mitikka, Vienonen), koska se näyttää olevan vesienhoidon laadinnassa säädöksen tasoinen asiakirja jota kaikki pyrkivät noudattamaan

mielummin kuin direktiiviä. Asiakirja ei ole ollut lausunnolla joka rikkoo mielestämme direktiivin velvoittavuutta asian avoimesta valmistelusta.

Aiheuttaja maksaa- periaate

Suunnitelma on laadittu vapaaehtoisuuteen perustuen.

Vapaaehtoisia toimia on suunniteltu jo yli 20 vuotta eivätkä ne ole johtaneet vesien tilan paranemiseen. Edelleen on sallittua pilata pienvesiä ja tukkia suuria jokia. Kalojen vaellustiet ovat edelleen tukossa eikä kutualueita ole kunnostettu. Suunnitelman toimenpiteet eivät kohtaa tavoitteiden kanssa. Euroopan ympäristölainsäädännön periaate, aiheuttaja maksaa aiheuttamansa haitan korjauksen, on perusperiaate, mikä tulee olla myös vesienhoidon keskeisin tavoite.

Voimakkaasti muutetut vedet

One out all out- periaate on otettava käyttöön vesien luokittelussa.

Suomi on ilmoittanut vuosittain komissiolle, että maamme noudattaa em. periaatetta ja samaan aikaan SYKE laatii oppaita periaatteella, ettei periaatetta tule noudattaa. SYKE ei noudata direktiivin velvoittavuutta ja ohjaa ELY:ia virheelliseen työhön.

SYKE ohjeessa 2019 ei ole otettu huomioon komission ohjeistusta uusien vesienhoitosuunnitelmien laadinnasta. Komissio on linjannut, varsinkin Weser-päätöksen jälkeen, että kaikki tilaluokat tulee olla käytössä kaikissa vesimuodostelmissa kun niitä luokitellaan.

Voimakkaasti muutettuja vesiä ja niiden luokittelua ohjaamaan on annettu ohje; Appendix to Guidance document No. 4 Steps for defining and assessing ecological potential for improving comparability of Heavily Modified Water Bodies 11.9.2019. 39th Ecostat Meeting, jota on noudatettava.

Nyt suunnitelma on laadittu niin, että patoaltaat ovat tyydyttävässä tilassa vaikka niiden hydrologis-morfologinen tila on huono.

Tilannetta täytyy tarkastella vesiluonnon eduksi eikä

toiminnanharjoittajan eduksi. Huonoin osatekijä tai sen osa määrää

tilan. Jos joessa on vettä, mutta sen uoma on muutettu, on tila

huono. Jos uoma on kunnossa, mutta siellä ei ole vettä on sen tila

edelleen huono. Suunnitelmaa täytyy muuttaa jotta periaate saadaan läpileikkaavaksi. SYKEN täytyy muuttaa ohjeistustaan.

Vesimuodostelmien rajaus

Vesimuodostelmat tulee rajata kuten direktiivi edellyttää. Jos on

selvästi nähtävissä erilaiset osa-alueet vesistössä, on ne myös

luokiteltava erikseen. Tyypillinen virhe luokittelussa on rajata

vesimuodostelmat tyypittelyn mukaan eli esim. kaikki Kemijoen

patoaltaat yhdeksi vesimuodostelmaksi. Jokainen patoallas tulee luokitella omaksi vesimuodostelmaksi ja varmistaa että kalat pääsevät turvallisesti sekä ylös että alas mukaan lukien ankeriaat ja smoltit. Samalla on määriteltävä padon yläpuolelle raja jossa voimakkaasti muutettu uoma loppuu ja luonnontilainen alkaa (esim. Valajaskosken padon yläpuolinen alue) sekä myös suunnitella tilanparantamiskeinot siten että nämä jokiosuudet saadaan kuntoon (säännöstelyrajat, ekologinen virtaama). Myös padon alapuoliselle alueelle on määriteltävä alue jonka jälkeen joki ei ole enää voimakkaasti muutettu (Vanttauskosken alapuolinen 500m, Isohaaran alapuolinen 750m) jonka jälkeen joki ei ole enää voimakkaasti muutettu ja edellyttää korjaustoimia ja säännöstelyn muutoksia.

Vesilupien määräaikaisuus

Suunnittelussa ei ole huomioitu tavoitteita kaikkien vesilupien uudistamisesta. vesilaki ei mahdollista lupien uudelleenkäsittelyä ainakaan nykytulkinnan mukaisesti, joten vesilakiin on esitettävä muutoksia vesilupien uudelleen käsiteltäviksi. Vesilupien käsittelyssä täytyy huomioida myös YVA menettelyn tarpeellisuus.

Pienvedet

Komission ohje 2003C joka todellisuudessa on komission ohje nr:o 10 (2003) on jo vanhentunut asiakirja, eikä sitä tule enää käyttää. Ohje lähtee siitä, ettei HyMo tarkastelua tulisi ulottaa Välttävään ja huonoon tilaan. Kuitenkin Weser-tapauksen jälkeen on selvää että kaikki osatekijät ovat valideja kun vesimuodostelman tilaa arvioidaan. Pienvesien (joet) morfologiaan kuulu uoman muutokset eli syvänteiden täyttyminen, kutusorakoiden tukkeutuminen ja hydrologisiin muutoksiin ranta-alueen muuttuneisuuden arviointi eli pohjeveden esteetön pääsy jokiuomaan, jota ojitukset ja maanmuokkaukset häiritsevät.

Tapaus Molkojoki

Vesien luokittelu ja tilamääritelmät eivät osoita vesimuodostelman laatua. Valitut tarkastelukohteet antavat räikeästi liian hyvän kuvan maamme vesimuodostelmista. HyMo luokittelun jättäminen pois ei anna todellista kuvaa vesimuodostelmien tilasta. Luokittelu on uusittava ja suunnitelma palautettava valmisteluun.

Esimerkkeinä luokittelun virheellisyydestä on mainittava Molkojoki, joka on luokiteltu erinomaiseen tilaan. Paineena on tunnistettu hajakuormitus. Molkojoki on myös vesienhoidossa ainoa Kittilän alueella (suurimmalta osin) vertailualueena käytettävä joki luokiteltaessa muita pienvesiä.

Hajakuormitus on ajateltava kaukokulkeumana kuten palonestoaineiden kulkeutuminen Euroopasta. Metsätalouden osuus joen kuormituksesta on yksilöitävissä ja kohdennettavissa pelkällä

karttatarkastelulla joka mainitaan myös SYKE:n oppaassa käyttökelpoisena HyMo muuttuneisuuden tarkastelumenetelmänä.

Karttatarkastelun perusteella (maastokartta ja ilmakuva) on mahdollista tarkastella joki eri osa-alueittain ja sivupuro kerrallaan. Joki on aina valuma-alueensa summa ja joen veden laatu korreloi valuma-alueen käyttöä. ELY:n mielestä metsätalouden pilaama joki on tavoitetilassa. Karttatarkasteluun perustuen Molkojen HyMo tila on tyydyttävässä tilassa (Liite1). Joen tilaa tulee parantaa valuma-alueita kunnostamalla. Veden laatu korreloi valuma-alueella tehtäviä muutoksia ja mikäli rantavyöhykkeitä ojitetaan, metsiä hakataan tai uomia muutetaan, se näkyy HyMo arvioinnissa ja sitä kautta veden laadussa.

Molkojoen sijaan tulisi vertailualueena käyttää Kittilän alueella Kitisen latvaa, joka on hyvässä tai erinomaisessa kunnossa lukuun ottamatta vaelluskaloja jotka puuttuvat myös Molkojoesta. Meriyhteyden puuttuminen vaikuttaa koko Kemijoen valuma-alueella haitallisesti, eikä luokittelussa käytetty vaellusyhteyden vaikutusarvio luokitteluun kuvaa oikeasti sitä haittaa ja vaikutusta mikä vaellusyhteyden puuttumisella on. Pääuomissa Ounas, Kemi, Luiro ja Kitinen on vaellusyhteyden puuttuminen pisteytettävä täysiin haittapisteisiin ja niiden sivujoen puolikkaisiin ja kolmannen jakoalueen kolmasosaan ja neljännen jakoalueen joet neljäsosaan. Avoimen tiedon mukaan hydrologis-morfologista tarkastelua ei ole tehty muille kuin voimakkaasti muutetuille ja säännöstelyille vesille. Avoimessa tiedossa HYMo tarkastelu on tehty vain tasolla voimakkaasti muutettu tai ei voimakkaasti muutettu. Tarkastelun tekemättä jättäminen on vastoin direktiiviä.

Syke 37/2019 Pintavesien luokittelu ja arviointiperusteet vesienhoidon kolmannella kaudella

Merkittävän haitan arviointi

Merkittävän haitan arvioinnissa ei ole otettu huomioon Suomen ja muun Euroopan erilaista yritystoiminnan (ml. vesivoima) verotusta. Suomessa vesivoimayhtiöt eivät maksa veroja. Yhteisöveron määrä yritystoiminnassa on Suomessa 20% (2020). Vesivoimayhtiöt maksavat tuotannostaan 0% veroja. Saksassa yhteisövero on 30% (2020) ja vesivoimantuotannon 5% vähennys olisi 35% veroluontoinen rasitus jota pidetään kohtuullisena.

Suomessa vesivoimalat eivät maksa yhteisöveroa eikä ole ohitusvirtaamavelvoitetta eli veroluontoinen rasitus on 0%. Kemijärvi casea (Kemijärven säännöstelyn kehittäminen) oli vesilain mukainen tarkastelu, jossa haitan kärsijä on velvoitettu maksamaan haitan korjaamisesta aiheutuvat kustannukset.
https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/40472/SY_718.pdf?s

equence=1&isAllowed=y

Merkittävän haitan määrittelyssä on oletettu, että kaikki joessa tuotettu sähkö olisi säätösähköä. Todellisuudessa voidaan olettaa että sähköä tuotetaan 80% virtaamasta, suurimpien ohijuoksuusten ollessa keväällä ja syysateiden aikaan. Lisäksi tuotetusta sähköstä voidaan ajatella 80% olevan arvokasta säätösähköä. Koska voimayhtiöt eivät kerro kuinka he tuottavat sähköä, on perusteltua olettaa 64% joen virtaamasta olevan turvattua ja 36% käytettävissä ekologisiin tarkoituksiin. SYKE ei ole ohjeistuksessaan perustellut 3-5% kohtuuttomuutta millään lailla.

Vertailualueiden valinta ja HyMo vertailualueiden puuttuminen Tapaus Molkojoki osoittaa, ettei vertailualueiden valinnassa ole etsitty häiriintymättömiä olosuhteita vaan häiriintyneitä. Ohjeistus johtaa myös direktiivin vastaiseen tulkintaan, että veden laatu määritellään veden laadun perusteella. Direktiivin mukaan vertailualueiden valinnassa on kiinnitettävä huomiota joen häiriintymättömyyteen oman ja sen lähialueen koskemattomuuteen ja sen perusteella on pääteltävä joen tila.

Vertailualueiden HyMo tarkastelun osalta on pääteltävissä että HyMo tilan vertailuun ole asetettu vertailuolosuhteita, eli mihin vertailualueiden luonnon tilaa verrataan ja päätellään joen tila, jolla saataisiin veden laatuparametrit. Jokien vertailujokien luettelon (Liite 2) mukaan Suomen pohjoisten pienten jokien vertailualueet ovat suurimmalta osalta tyydyttävässä kunnossa, eikä niissä ole tehty HyMo arviointia, eikä niillä ole HyMo vertailualueita johon joen kuntoa verrataan ennen veden laadun määrittämistä. Tämä on huomioitu myös Komission valvonnassa eikä SYKE ole vielä kukaan korjannut toimintatapojaan direktiivin mukaiseksi.

Hajahuomioita

Tuleeko vesipuitedirektiiviä noudattaa kaikissa vesimuodostelmissa vai vain luokitelluissa vesimuodostelmissa? ELY linjaa ettei vesien tilaa tarvitse huomioida muualla kuin luokitelluissa vesimuodostelmissa. Onko tämä direktiivin mukaista toimintaa?

Lopuksi

Suunnitelma on vesipuitedirektiivin vastainen ja on siten palautettava valmisteluun.

Mielestämme Suomen vesilakia tulee muuttaa jotta aiheuttaja maksaa periaate tulee lainsäädäntöön ja vesilakiin lupien määräaikaisuus ja ekologisen virtaaman velvoite sekä kalatiet ja ohitusuomat.

Vs:Ympäristösihteeri muutti päätösesitystään seuraavasti:
Kohtaan hajahuomiota lisätään seuraavaa:

Ounasjoen sivuvedet ovat pääosin tyydyttävässä tilassa hydrologis-morfologien tarkastelun perusteella (ojitukset) sekä kalaston osalta. Tämä täytyy huomoida vesienhoitosuunnitelmassa.

Ojitusten heikentämien suo- ja jokialueiden ennallistaminen ja kunnostus tulee olla painopisteenä erityisesti valtionmailla.

Päätös:

Hyväksyttiin yksimielisesti.
